Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

PRØVEN

Læs blandt andet om:

Byens Grundlægger?

Øresundstold/Heegaard

Classen-hus

Hyllingebjergstenen

Den første "havn"

Vinderød kirkegård

Bøger

Minde registranten

FREDERIKSVÆRKEGNENS HISTORISKE FORENING

November 2010 - 7 Årgang, nr. 29

FORENINGEN

Formand
Bengt Sørensen
Magnesvej 4
3370 Melby
tlf. 47 92 38 44
e-mail: bengts@mail.dk

Næstformand
Axel Hvidtfeldt
Ællingevej 4
3360 Liseleje
tlf. 47 92 31 40
e-mail: ahv@mail.dk

Kasserer
Carl Jensen
St. Havelsevej 92
3310 Ølsted
tlf. 47 74 93 35

Sekretær
Christina Ax
Hillerødvej 112
3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 26 54
e-mail:
fhf@mailme.dk

Redaktør af "Prøven"
Jørgen Tved
Smedebakken 16
3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 00 23
e-mail:
tved@email.dk

Esben Aarsleff
Kildevej 16 A
3300 Frederiksværk
tlf. 33 24 12 73
e-mail:
esbenaarsleff@folkemuseet.dk

Elsebeth Nygaard
Kæruldvej 16
3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 17 12
e-mail:
pny@mail.tele.dk

Niels Jørgen Ebbensgaard
Skovholmsvej 1
3300 Frederiksværk
tlf. 47 74 61 72
e-mail:
niels.j.ebbensgaard@get2net.dk

Ingrid Nielsen
Lokesvej 33
3370 Melby
tlf. 44 99 05 44
e-mail:
ingrid.emilsdatter@gmail.com

Birthe Løth, tlf. 47 72 21 99, e-mail: birthe.loeth@gmail.com

Kontingent:

Personligt medlemskab:	125,- kr.
Husstandsmedlemskab:	200,- kr.
Firmaer og institutioner:	500,- kr.
Firmaer (under 6 ansatte):	250,- kr.

REDAKTIONEN

Jørgen Tved (ansvarlig)
Christina Ax, Axel Hvidtfeldt, Birthe Løth
Layout: Axel Hvidtfeldt
Fjeldal Grafisk. Oplag 450
ISSN: 1604-0678. Titel: Prøven

Stof til næste nummer af PRØVEN bedes indsendt snarest. Vi tager forbehold for indsendte læserindlæg, som ikke nødvendigvis er udtryk for foreningens holdning.

Foreningens e-mail: fhf@mailme.dk

Hjemmeside: **www.frvhistorie.dk**

I DETTE NUMMER

	Side
Formanden siden sidst	4-5
Hvem var byens grundlægger?	6-7
Fra Øresundstold til Anker Heegaard	8-10
Et Classen-Hus	11
Så kom Hyllingebjergstenen	12-13
Frederiksværks første "havn"	14-16
Rundtur på kirkegården	17-19
Bøger: Murer-Tonny, Kongernes Nordsjælland, Hundested i gamle dage	20-22
Minde Registranten	22
Foreningsarrangementer	23
Museer og Arkiver	24
Sponsorer	24

FORMANDEN SIDEN SIDST

Kære medlemmer
Som I kan se sender foreningen nu sit 7. program ud som en folder i farver. Jeg synes, den er let tilgængelig og enkel. Vi har kun fået ros for den. Jeg vil gerne bede alle om at være med til at sprede den ud til ikke medlemmer. Jeg vil gerne her takke vores sekretær Christina Ax for det store og dygtige arbejde med at få den udformet, efter at Hans Engelund ikke er mere. Esben Aarsleff hjalp også lidt til.

En meget væsentlig ting er flytningen af Hyllingebjergstenen til biblioteket i Frederiksværk, som de fleste vel har set i avisernes omtale. Det er et flot og vedholdende arbejde vor næstformand, Axel Hvidtfeldt, har gjort, samt fået bragt til en god og fornuftig endelig løsning. Så stor ros og hyldest til Axel. Alle steder står der, at det er Hyllingebjergstenens Venner, der står bag ved, hvad det også er, men Hyllingebjergstenens Venner er en underafdeling af Frederiksværkegnens Historiske Forening med udelukkende dennes medlemmer. Også her er Axel en stor dynamo. Axel har jo dygtigt fået Veluxfonden til at donere et stort beløb til denne sag, så montren kan blive lige så præsentabel, som den var i Axels ide og oplæg. Den første montre med træ rammer, var ikke dette nationale klenodie værdig, men heldigvis har Axel fået dette ændret til den officielle præsentation, som nok også har været afholdt når dette nummer af Prøven udkommer. Det vil Veluxfonden sikkert også sætte pris på.

Siden sidst har Barbara Zalewski holdt et glimrende foredrag om de russiske krigsfanger i Horserødlejren og om dennes opståen. Der var 34-35 deltagere, for jeg synes, det kunne have glædet flere. Ved det næste foredrag i oktober var der 60 deltagere, hvor Søren la Cour talte og viste billeder til foredraget om" Peyrembert i Nyt Lys " og var han egentlig Frederiksværks grundlægger? Søren forsker videre, og måske kommer der mere en anden gang.

Jeg kan ikke kraftigt nok anbefale, at man bruger vor hjemmeside og måske også bidrager til den. Vort nyeste bestyrelsesmedlem Esben Aarsleff hjælper nu vor dygtige og ihærdige Leif Normann med at gøre den endnu bedre.

Til slut vil jeg ønske alle vore medlemmer en god jul og alt godt i det nye år, hvor vi håber at møde Jer til vore nye arrangementer.

Bengt

Hylligebjergstenen på plads den 18. november 2010.

RETTELSER

Alle der skriver artikler til blade, tidsskrifter m.m. ønsker naturligvis, at det skrevne bliver læst. Ros bliver labbet i som fløde af en kat. Men hvad med kritik? I sidste nummer har en af vore årvågne læsere fundet to fatale fejl.

Lederen af vort museum, Frank Allan Rasmussen, sagde i sin båltale, som vi loyalt har gengivet i Prøven nr. 28. bl.a. følgende: ***"I 1801 led den danske flåde et forsmædeligt nederlag til Nelson og hans krigsmaskine. I 1807 kom han tilbage med fornyede krav."***

Enhver der kender en smule til historien ved naturligvis, at Nelson ikke levede i 1807. Han døde som bekendt i 1805.

Frank Allen fortæller nu, at han ville og skulle have sagt: ***"I 1807 kom hans krigsmaskine tilbage med fornyede krav".***

Den anden fejl er lige så slem. Jørgen Tved har åbenbart vanskeligheder med at læse. Han fortæller frank og frejdigt, at sønnen kommer før faderen. Hvilket som bekendt er imod naturens orden.

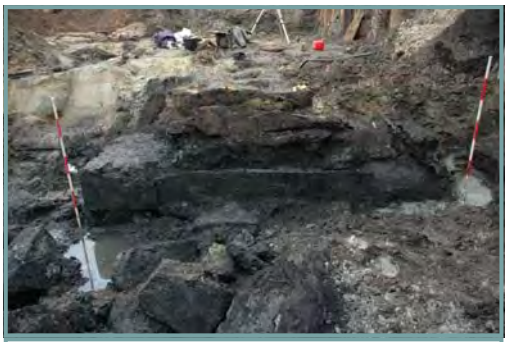
Han skriver, at der på mindepladen, der er opsat på det gamle Palæ for Anton Frederik Tscherning står, at han er født i 1767. Det er lodret forkert. Det er Anton Frederiks far, som er født dette år. Anton Frederik blev først født i 1795 og døde i 1874. Havde Jørgen Tved læst og husket, hvad der står på mindetavlen, og ikke blot stolet på sin dårlige hukommelse, havde han måske ikke forsøgt at fortælle os, at ægget kom først Redaktionen takker Niels Jørgen Ebbensgaard for at have sat tingene på plads.

Jørgen Tved

HVEM VAR BYENS GRUNDLÆGGER?

Museumsinspektør Søren la Cour indviede ved sit foredrag tilhørerne i sin research i Frankrig vedrørende kanonsmeden Peyrembert. Blandt meget andet er netop forskning en del af de opgaver, som påhviler Industrimuseet Frederiks Værk

Hvis den, der tog de første spadestik til Frederiksværk, skal regnes for byens grundlægger, så er der nok ingen, der er i tvivl, af de ca. 80 tilhøre ved Søren la Cours foredrag d. 20. oktober i Historisk Forening. Grundlæggeren må være kanonsmeden Peyrembert.

Fra udgravningerne ved Torvet 2008.

Og det var ikke kun et spadestik, han tog. Det var faktisk et ganske stort – og efter datidens forhold, meget moderne anlæg, han i løbet af ganske kort tid fik stablet på benene. Sidekanaler, der skulle trække både store hamre, drejebænke og boremaskiner, ja selv de store esser, blev drevet ved hjælp af den vandkraft, som kanalen kunne frembringe. Peyremberts formål var at fremstille kanoner af smedejern, frem for de kanoner man ellers havde. De var fremstillet af den dyre bronze. Peyrembert havde påtaget sig at skaffe den danske konge både billigere og betydeligt lettere kanoner. At han så ikke kunne indfri sine egne og især kongens forventninger, er en helt anden sag. Måske skyldtes det det norske jerns kvalitet.

Søren la Cour har været på jagt i flere historiske arkiver både her i landet, men også i Frankrig hvor Peyrembert kom fra. Et stort og grundigt arbejde,

Vandhjulsdrevet smedehammer af typen, som blev brugt på Peyremberts tid

som ikke endnu er tilendebragt. Der vil komme flere ting frem.
Peyrembert var en helt anden person, end vi ellers havde fået oplyst. Ikke

Smedehammerværk af samme type, som Peyrembert formentlig har brugt i Frederiksværk.

bare den plattenslager, som nogle har betegnet ham, men en dygtig teknikker og organisator, hvilket de udgravninger, der fandt sted, hvor den seneste bygning på Torvet nu er rejst, og hvad arkiverne har afsløret. Han kunne meget mere end sit Fadervor.

Hvad der også var nye og interessante oplysninger var, at Peyrembert har haft gode forbindelser til den store københavnske købmand Just Fabritius, der som bekendt var pengemanden, der stod sammen med Classen, da de kom til Frederiksværk for i første omgang at fremstille krudt. Om han også har haft forbindelse med Classen, ved vi ikke noget om. Men vi ved, at Peyrembert på et tidspunkt efter sin afsked har skrevet til kongen og anbefalet ham også at bygge et krudtværk, og at han havde en opskrift på krudt. Om Fabritius måske har købt denne opskrift, da han sammen med Classen kom til Frederiksværk, ved vi heller ikke noget om. Vi ved, at Peyrembert på et tidspunkt ejede det store Møntmestergård i København. Den der nu er genopført i Den Gamle By i Århus. Vi ved, at han solgte denne gård til Fabritius, så der har altså været kontakt og forretningsforbindelser mellem de to mænd.

Søren la Cours undersøgelser lod ikke

Møntmestergården opført i København i 1683. Den blev revet ned og genopført i Den Gamle By i Aarhus.

tilhørerne i tvivl om, at byens historie nok skal skrives om, hvad angår grundlæggelsen, og at Peyrembert må få en helt anden plads i byens historie end den, han til dato har haft.

Jørgen Tved

FRA ØRESUNDSTOLD TIL ANKER HEEGAARD

Man kan støde på produkter fra den gamle fabrik i Frederikværk på de særeste steder rundt omkring, hvis man er lidt opmærksom, som når man rejser f.eks. til Helsingborg.

Når man i dag kommer sejlende til Helsingborg, kan man ikke undgå at lægge mærke til den nye lystbådehavn. Det er det nordlige erhvervsbassin, der er blevet omdannet til en flot, attraktiv marina.
Langs med havnen er der en fantastisk flot, ny havnefront, hvor arkitekterne har fået frit spillerum, og som kan betegnes elegant, hvis man ellers kan lide de moderne futuristiske glaspaladser, der er opført.
Bevæger man sig på ydermolen nord for indsejlingen til færgehavnen, står man ved den gamle røde tårnagtige lodsstation, der er opført i 1889. Nogle få meter herfra kan man opleve et stykke Frederiksværk historie.

Øresundstolden

Men inden vi skal se, hvad det er, retter vi blikket mod det berømte tårn, Kärnan, midt i Helsingborg. Det er resterne af det gamle slot, der blev grundlagt i det 12. århundrede. Helsingborg er faktisk en af Danmarks ældste byer, da byen er kendt helt tilbage i 1070.
Hvis vi nu retter blikket over Øresund mod Helsingør, ser vi straks Kronborg. Erik VII af Pommern opførte et fæstningsværk eller borg, Krogen, omkring 1420.
Da man nu kunne befæste dette smalle sted på sundet, indførtes i 1429 den forhadte øresundstold. Alle skibe blev afkrævet en afgift for at passere dette smalle sted. Senere var det Christian I, der i 1472 yderligere indførte en told på visse varer.
Frederik II's rigshofmester, Peder Oxe, indførte desuden en lastetold. Christian IV øgede beskatningen voldsomt, så han kunne finansiere sine mange byggerier. Sverige havde opnået toldfrihed, som blev bekræftet selv om Danmark mistede Skåne i 1658. Men efter Store Nordiske Krig måtte Sverige i 1720 opgive sin toldfrihed. Det var jo danskerne der sad på fæstningen Kronborg. Men øresundstolden blev en større og større irritation for sømagterne. Efterhånden kom det til at skade transithandelen på København så meget, at det endte med, at øresundstolden blev ophævet i 1857.

Et særligt år

Lad os et øjeblik hæfte os netop ved året 1857. Vi skal nu til Frederiksværk. Her købte Johan Friederich Classen i 1756 kanonstøberiet - kaldet Værket. Han døde i 1792, og værket blev herefter overtaget af Carl af Hessen i 1793. I 1804 blev Værket overtaget af Frederik VI som privat ejendom, og som han

Her giver forfatteren et nap - det er ham med den blå kasket

havde indtil statsbankerotten i 1813. Herefter blevet det drevet videre af forskellige ledere og med skiftende held. Frederik VI døde i 1839, og arvingerne ønskede ikke at beholde Værket, som derfor blev overtaget af Staten i 1846.
I 1857 købte Anker Heegaard Værket og fabrikerede nu en mængde støbegods og forbrugsvarer. Men lad os et øjeblik hæfte os ved året 1857. Det var netop det år, øresundstolden blev ophævet.

Gangspillet

Vi skal tilbage til Helsingborg. Her hvor Lodsstationen er opført, er resten af den ældste del af havnen, som blev indviet i 1832. Det, vi i dag ser af havnen, er fra 1884-91. Lodsstationen er opført i 1889, og kort herfra er der noget interessant. Her står et gangspil (på engelsk: kapstan). Det består af en spilstamme, der øverst har en spilkrone. I kanten af denne er der huller, hvori der blev indsat træstænger (spager). Spilstammen er beklædt med træ, og nederst en palkrans og paler, som hindrer, at spillet drejer baglæns.
Gangspillet blev i sin tid anvendt til forhaling (flytning) af den tids sejlskibe, der ikke havde maskinkraft. Der blev fra det skib, der skulle flyttes eller hales ud for at sætte sejl, lagt en trosse rundt om spillet.
Et antal mænd satte så spagerne i hullerne og gik derefter rundt og skubbede. Det har været et slidsomt arbejde, hvilket understreges af de fire træskulpturer, der er opstillet ved spillet. Ved en tilfældighed opdagede jeg spillet på en cykeltur på havnen, og min

En opstillet tavle ved spillet fortæller, at spillet er fremstillet

nysgerrighed blev vagt af en opsat tavle ved spillet. På den står, at spillet er fremstillet i Frederiksværk i 1865 og opstillet samme år.
Jeg har talt med personalet på Lodsstationen og fået bekræftet, at det har stået på den samme plads lige siden.

Spillet med træmændene og fotografen og med lodsstationen i baggrunden.

Historisk set

De fire »træmænd«, der står omkring spillet, er udført af Risto Karvinen i 1993-94, og hele opstillingen blev indviet den 6. maj 1994.
Så man kan sige, at 1857 er lidt historisk i betragtning af, at øresundstolden blev ophævet, og Anker Heegaard købte Værket, og at det er muligt i dag at se dette gangspil fra ”Den gamle Fabrik" i Frederiksværk.

Foto: Vera Conradsen
Tekst: Erik Conradsen

ET CLASSEN - HUS

Først på Åsebro ligger endnu et typisk Classen-Hus. Der fremstår i dag nymalet og vel vedligeholdt. Vi er nok mange, der i tidens løb bare er gået eller kørt forbi huset uden at skænke det en tanke, at det er et af de ældste huse i byen. Det er måske det hus, som i Carl Christensens bog ”Frederiksværk” fra 1926 betegnes som fyrværkerilaboratorium samt materialhus med en længde på 26½ alen. Stadig ifølge Carl Christensen blev huset kaldt ”Nordre Vangehus”.

I 1765 lod Classen en Voksstøber og Voksbleger Kofod komme fra København. Han fik ordre til i ”Nordre Vangehus” at indrette et blegeri og støberi. Det blev dog senere flyttet til lysthuset ”Sophiendal”, der lå ude ved Øvre Mølle. Fabrikationen af vokslys varede dog kun et år, og Kofod rejste tilbage til København. Da Fyrværkerilaboratoriet blev nedlagt, indrettedes huset til bolig for to familier. Her har ”værkets” kusk boet, efter hvem huset så blev kaldt ”Kuskehuset”.

Jeg ved ikke, om det er i dette hus, den meget kendt maler L.A. Ring boede. Vi ved, at han en tid omkring 1900 boede både på Åsebro og i Vinderød. Efter de oplysninger jeg foreløbig har fået, er huset ikke fredet. Det er ikke engang kendt bevaringsværdigt, hvilket er nok så bemærkelsesværdigt, men det kan der vel rådes bod på?

Da huset altså har været en del af ”værket”, kan det være at Industrimuseet på et tidspunkt kan fortælle mere om Classen-Huset på Åsebro.

Jørgen Tved

SÅ KOM STENEN
VI HEJSER FLAGET

Stenen skubbes ind på magasinet 19. september **2005** og der har den så opholdt sig i 5 år.

Stenen trækkes ud fra magasinet i Hillerød den 20. oktober **2010** kl. 07.45.

Med stor stædighed og en fast tro på sit projekt, kan vi nu sammen med Axel Hvidtfeldt glæde os over, at den gamle Hyllingebjergsten endelig er kommet frem i lyset og til Frederiksværk. Onsdag d. 20. oktober, med hjælp fra billedhugger Preben Boye, der er vant til at håndtere de store sten, kom lastbilen og læssede stenen af. Nu er den på plads i forhallen til biblioteket i Frederiksværk. Med den rette belysning skulle alle nu kunne beskue Stenens Helleristninger døgnet og året rundt

Alt er i den mindste detalje planlagt og tegnet af Axel. På det seneste har andre gode kræfter støttet Axels projekt. Bl.a. har Velux Fonden givet et pænt rundt beløb. Alle omkostninger afholdes uden udgift for kommunen af Hyllingebjergstenens Venner, der er en afdeling af Frederiksværkegnens Historiske Forening. Projektet er blevet til ved et tæt samarbejde med Folkemuseet i Hille-

Stenen læsses på blokvogn ved magasinet i Hillerød den 20. oktober 2010, kl. 08.18

rød, som har udlånt Stenen i en 5-årig periode, Hyllingebjergstenens Venner og Halsnæs Kommunes biblioteker. Byrådet og Biblioteket har været meget positive i forhold til projektet, der helt givet vil få stor betydning og medvirke til at give byen et godt ansigt, både over for vore gæster, men naturligvis også for os lokale. I mere end 15 år har Axel kæmpet for denne sag. På utallige møder har han fortalt om det helt unikke fund Hyllingebjergstenen er og om hvor vigtigt det er, at denne hilsen – den er mindst 3000 år gammel - fra egnens meget tidlige beboere - nu kan beses af alle i *Det Offentlige Rum*. Stenen var en kort periode opstillet i Gjethuset, men de ca. 300 Skåltegn, Skibstegningerne og Solhjulene var næsten ikke til at se. Vind og vejr havde slidt på stenen. Nu er det hele malet op med hjælp og bistand af Nationalmuseet. For Axel var d. 20. oktober som juleaften, men også for Historisk Forening var det en stor dag. Ikke ret mange byer i vort land, kan fremvise en hilsen, der er hugget i sten for mere end 3000 år siden.
Indvielse den 26. november kl. 15:00.

Jørgen Tved

Preben Boye, hans folk og Stenen.

Intellektuel debat mellem Preben Boye og Lene Jakobsen - skal den til venstre, nej, den skal da til højre - de blev dog enige.

Stenen skubbes ind gennem døren.
Der er kun få centimeter at give af.

Det færdige arbejde den
18. november 2010, kl.13.29

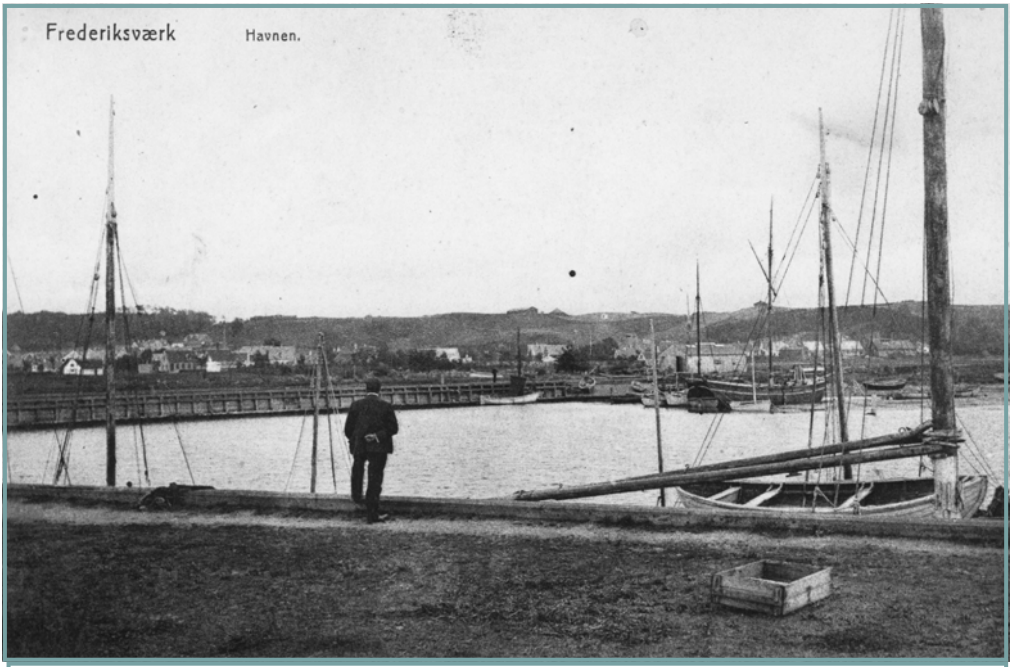
FREDERIKSVÆRKS FØRSTE "HAVN"

Frederiksværks 5te havn, ”Lystbådehavnen” blev indviet i 1997. Den nu forhenværende havnefoged Erik Conradsen berettede i Frederiksborg Amtsavis den 18. marts 1995 hvor grueligt galt det gik for Frederiksværks 1ste havn. Det var ”Classens havn”, som fungerede i næsten 30 år fra 1757.

Frederiksværk: Det var Arresøens hyppige oversvømmelser af de omkringliggende bønders huse og marker, der i begyndelsen af 1700-årene nødvendiggjorde en gravet afledningskanal med indmunding i Roskilde Fjord.
Havde det ikke været for denne kanals eksistens, så ville næppe nogen have haft tanker om at etablere sig i dette barske område, hvor flyvesandet stadig rasede. Jorden var gold, og hvor der tilmed var uendelig langt til et samfund af betydning.
Men ved den 33-årige kancelliråd Johan Frederik Classens ildhu, energi og optimisme, samt ved kong Frederik d. 5.'s velvilje, så rejste der sig her ved kanalen den industriby, vi i dag kender som Frederiksværk.
Det er Frederiksværks maritime ekspert, havnefoged Erik Conradsen, der i Frederiksværk Sejlklubs blad "Den sorte sejler" beretter historien om Frederiksværks første havn, også kaldet J.F. Classens skibshavn. Classens hovedprodukt var leverancer af krigsmaterialer til den danske hær og flåde, og da disse produkter skulle afleveres i hovedstaden København, blev det ikke uden problemer.
Datidens veje var elendige, ofte kun opkørte hjulspor, der snoede og svingede sig gennem landskabet. Transporterne tog tid og kostede penge. Det samme var selvfølgelig tilfældet, når varer til Frederiksværks industri skulle hjemføres, fortæller Erik Conradsen bl.a.
Derfor kom Classen hurtigt på den tanke, at det ville være både bedre, billigere og nemmere at lade transporterne foregå ad søvejen. Men hertil behøvedes en form for skibshavn.
I 1757 startede Classen byggeriet af sin skibshavn. Det skete omtrent ved den lille vej, som nok noget senere fejlagtigt blev navngivet »Prambrovej«, fejlagtigt, fordi der aldrig her blev anvendt lastepramme, men også fordi man næppe kunne kalde det Classenske bygningsværk for en bro.
Vinkelret på kystlinien ud mod det dybe vand byggedes en "Staccade", en slags dæmning. Yderst afsluttedes med et molehoved, der udvidede sig til begge sider og var så tilpas stort, at hestevogne og oksekærrer uden besvær kunne vende og manøvrere og bringe deres last frem til de skibe, der lagde til ved molehovedets yderste bolværk.

Beddingsystem

Classens havn var dermed ikke færdiggjort. I 1761 udbyggedes molehovedets bolværk yderligere med godt en halv snes meter. Bag dette nye bolværk blev anlagt et datidens beddingssystem. Her kunne skibe, der trængte til at blive kølhalet, trækkes sideværts op og ved

Billedet er fra 1910 og viser Anker Heegaards havn, der stadig kan ses i Frederiksværk. Havnen benyttes ikke længere og er afløst af Stålværkshavnen og af Lystbådehavnen.

hjælp af taljeblokke krænges om på siden og blive kalfatret, malet m.m.
I læ af det nye bolværkssystem var det Classens agt at opankre sine egne fire skibe i vintertiden. Over 40 af disse relativt små lastsejlskibe anløb jævnligt havnen. Ofte kom de langvejs fra tungt lastede med råmaterialer til brug i Classen produktion. Det var ikke usædvanligt at se skibe fra Norge, Sverige, England, ja endog skibe lastede med gar kobber helt fra Rusland.

Havnen må opgives

Det var dog ikke den rene idyl, som kom til at præge Frederiksværks første havn. Den sidste halvdel af 1700-årene bragte flere barske isvintre. I 1769 ødelagde isskruninger næsten totalt det yderste bolværk, mange måneders arbejde blev knust på få timer. Hvad isen ikke skadede, det kunne de kraftige vestenstorme klare.
Gang på gang oversvømmedes dæmningen, og jordlaget på transportvejen blev bortskyllet. Samtidig tog også stensætningerne skade. Man havde været tålmodig og repareret igen og igen, men i 1785-86 skete der noget, der udviklede sig til en katastrofe for havnen.
Årets isvinter havde afbrækket en stor del af bolværkets pæle og ligeledes af de pæle, der havde været nedrammet for reparationsarbejde. Det var derfor med største betænkelighed, at man lod et fuldt lastet skib anløbe bolværket for losning, lige så galt var det, når man skulle laste de tomme skibe. Risikoen for at få en pælestump stødt igennem

skibets bund var *for* stor. Dette forhold sammenholdt med de store økonomiske omkostninger gjorde, at havnen blev opgivet. Den havde da fungeret i næsten 30 år

Havde en plan

Classen havde vel nok vidst, hvor det bar hen med hans skibshavn, for han havde en ny plan klar for, hvorledes hans gods fra nu af skulle bringes til og fra skibene på fjorden. To-tre tømmersvende fik fast arbejde med at bygge de lastepramme, der efter den nye plan skulle tages i anvendelse.

Så længe Arresø havde højvande, og værkets møller arbejdede, var der ingen problemer med ind- og udpramningen. Men ved lavvande kunne der i kanalens udmunding dannes sandbanker. Classen lod derfor to pramme ombygge til muddermaskiner. De skulle sørge for en passabel rende i lavvandsperioder. Denne pramsejlads fortsatte efter Classens død.

Classens ord

Langs kysten fra staccaden og til kanalens udmunding, gik der en vej. Man skal tænke sig en kystlinie tæt på jernbanelinien fra Bjørnehoved til Hanehoved. Værkets inspektør, Peter Falster, fortæller, at når Classen passerede her, kunne han pege ud over fjorden og sige: "Her burde en skibshavn anlægges".

Men det blev den senere ejer af værket, jernstøberen Anker Heegaard, som lod den bygge i 1865-66, fortæller Erik Conradsen. som har beskrevet dette havnebyggeri i sejlklubbens jubilæumsbog i 1993.

I perioden mellem disse to havne havde Frederiksværk en "havn" eller rettere en skibsbro, der var velegnet for anløb af dampskibe, døbt i folkemunde "Karolinebroen"(krinoline red.), Navnet skyldtes, at broen var forsynet med et rækværk, der forhindrede karolinekjolernes (krinoline red.) "udbredelse", der på daværende tidspunkt var højeste damemode.

Og regner man Stålværkshavnen med, selvom den ikke er offentlig tilgængelig for anløb, så står Frederiksværk nu overfor at få sin femte havn, Frederiksværk Lystbådehavn A.m.b.a.

Erik Conradsen

E-MAIL LISTE

Foreningen arbejder fortsat på at opbygge en liste over medlemmernes e-mail adresser, så vi kan nå ud til medlemmerne med andet end de 4 årlige udgivelser af Prøven. Vi opfordrer derfor fortsat medlemmerne til at maile os deres e-mail adresse. Der gøres nemmest ved en mail til:

ahv@mail.dk eller fhf@mailme.dk

Husk navn og gerne medlemsnummer og telefonnummer.

Christina og Axel

RUNDTUR PÅ KIRKEGÅRDEN

Menighedsrådet havde onsdag d. 28. juli taget et godt initiativ. Gennem annoncer havde de indbudt til en rundvisning i Vinderød kirke og på kirkegården. Prøvens ugudelige redaktør var en af de ca. 50 borgere, som var mødt op og fik en rigtig god oplevelse.

Kirkens tidlige fortid fortaber sig i historien.
De skriftlige kilder omtaler første gang Vinderød kirke i 1389, da Roskildebispen henlagde sognets bispetiende til Sankt Laurentis kapel i Roskilde.
Bogen, "Det Røde Ran", som historisk ikke er særlig troværdig, har en anden historie, som måske ikke er sand, men både spændende og dramatisk. Asser Skjalmsøn var kommet til Dunkeborg (nu Dronningholm) ved Auderyd (nu Auderød). Han havde store planer om at bygge veje, kirker og anlægge landsbyer, da hans blik faldt hen over søen på den såkaldte Vindrød på Arnakke. Her var alle slags håndværksfolk larmende og støjende allerede i færd med at påbegynde opførelse af det af kongen befalede, et bedehus. Kongen som her omtales er Erik Lam, der som vi alle sammen husker, regerede fra 1137 – 46. Efter denne historie skulle der altså have været et kapel, bedehus eller kirke på stedet allerede omkring 1140.
Om man vil fæste lid til den ene eller den anden historie om, hvornår Vindrød fik sin kirke og hvornår Vindrød bliver til Vinderød, må være op til den enkelte. Vi har en anden kilde: Carl Christensens bog – Frederiksværk. Den udkom i 1926 og er absolut troværdig. I denne bog henvises til nogle mundtlige overleveringer, der fortæller, at Classen havde planer om at bygge en kirke på Classens høj, der ligger oppe i skoven bag Nordcentret. Man var oven i købet begyndt at køre materialer op til denne plads. Classen døde i 1792, så nu skulle han have et passende gravsted. Glemt blev Classens egne planer, man valgte at gravsætte ham i Vinderød kirke. Den blev erhvervet, og i en tilbygning blev han bisat i en meget storslået sarkofag, udført af en af tidens største billedhuggere, Wiedewelt.
Nogle vil måske undre sig over, at man kunne erhverve en kirke, men det kunne man, for Classen var ikke nogen hvem som helst.
I 1794 fandt der en ombygning af den gamle Vinderød kirke sted. Af den gamle kirke blev tårnet dog bevaret og naturligvis tilbygningen, hvor Classen var bisat. Men den ombyggede kirke stod kun i 90 år. Den kirke vi kender i dag er bygget i 1884.
Vi skal helt frem til 1921, før Det Classenske Fideikommis tog skridt til at skille sig af med kirken, som man mente så skulle være en selvejende institution. Disse planer faldt dog også til jorden, bl.a. fordi man forlangte, at Fideikommiset skulle betale en nødvendig udvidelse af kirkegården. Frederiksværks Byråd tilbød så at anlægge egen kirkegård mod et beløb på 10.000 kr.

Den meget smukke Vinderød Kirkegård 2010

som man mente, Fideikommiset ville spare ved ikke at skulle udvide kirkegården i Vinderød. Frederiksværk havde afsat jord til en Kirkegård. Denne jord blev dog senere brugt til Frederiksværk Sygehus, der blev bygget i 1912.
Rundvisningen omfattede også kirkegården. Hvor det var sognepræst Ivan Jakobsen, der viste sin kirke frem, så var det graver Carsten Hilde og hans folk, der førte an rundt om kirken. En kirkegård er naturligvis en helt speciel arbejdsplads, og det gælder i høj grad i Vinderød. Jeg tror ikke, at nogen kan få en smukkere arbejdsplads og med en skøn udsigt over Arresøen. Kirkegården fremstår næsten som en flot og smuk park. Ingen tvivl om, at de ansatte gør en stor indsats for at alle besøgende kan føle sig velkomne. Kirkegården er ikke blot et sted, hvor vi kommer tynget af sorg, det er et sted, der giver ro og fred, så man også som besøgende kan få en smuk og mentalt aflastende oplevelse.
Vinderød kirkegård er ikke et sted, hvor nogle gravsteder er overlæsset med mere eller mindre pompøse kapeller eller sten, der måske mere er sat, for at eftertiden kan forstå hvor rig og betydningsfuldt mennesket, der er begravet lige netop her, har været. Jeg så f.eks. den beskedne sten, der er sat over tidligere borgmester Thøgersen, der

dog har haft en stor betydning for byens udvikling. Og jeg så det lige så beskedne gravsted, hvor Åse Hansen er bisat. Hun var dog æresborger i Frederiksværk. Kirkegården har også sin historie, lige som de personer, der ligger i de ca. 4.600 grave.

På kirkegården blev både tyske soldater og nogle af de mange tyske flygtninge, der kom til hele egnen i slutningen af krigen, begravet. Men antal og hvor de tyske grave var, er ikke registret, så man kan ikke i dag udpege deres grave, og man ved ikke hvor mange der er tale om. Carsten Hilde kunne dog fortælle om to interessante fund. I den sydlige ende af kirkegården, næsten nede ved den sydlige kirkemur, har man fundet en brønd.

Selv om man gjorde de historiske myndigheder opmærksom på fundet, blev der ikke foretaget nogen undersøgelse af brønden. En brønd netop på dette sted, som efter al sandsynlighed stammer fra middelalderen, var da vel nok en undersøgelse værd.

Et andet sted i den gamle afdeling stødte man for nogle år siden på murrester og noget, der kunne minde om et gulv. Også her blev myndighederne underrettet, men heller ikke dette blev undersøgt.

Om det var rester af den første kirke i Vinderød, ved vi altså ikke noget om i dag.

En anden ting, som tjener graverne til ære, er den samling af gravminder fra for længst sløjfede grave. Her ved den nordre mur er opsat flere støbejernskors og plader, der fortæller om tidligere begravelser, og der er også flere særprægede sten. Vinderød kirkegård er som bekendt også for borgerne i Frederiksværk, hvilket kan opfattes mærkeligt, ikke mindst da Frederiksværk var en kommune, og Vinderød sammen med Kregme var en anden kommune. Igen skal vi tilbage til Classen. For ham hørte det hele sammen. Byen med de forskellige værksteder og industrier og hovedgårdene Arresødal og Grønnesegård – herregårde om du vil, men det hørte sammen, og var Classens ejendom. Selv om han måske har haft planer om en kirke i Frederiksværk, så kom denne kirke først i 1911 og ikke der hvor Classen måske havde tænkt, men midt i byen tæt på den å, der er årsagen til at Frederiksværk blev grundlagt.

Jeg har allerede sagt, at de ansatte på kirkegården, meget venligt besvarede de spørgsmål, der blev stillet. Jeg fik dog ikke svart på et af mine spørgsmål. I bogen om det røde ran. Den store skat fra oldtiden, som ifølge bogen nu skulle være gravet ned ved den nordre kirkemur, kunne jeg ikke få oplyst, om kirkemuren eventuelt i tiden løb var blevet flyttet. Jeg må nok erkende, at selv om jeg får meget store økonomiske problemer, så vil det overstige mine kræfter at grave hele pladsen ved den nordre mur igennem.

Jørgen Tved

FORENINGENS HJEMMESIDE

Foreningen arbejder til stadighed på at opdatere hjemmesiden og gøre den aktuel. Vi modtager gerne forslag og kommentarer.

Prøv den: **www.frvhistorie.dk**

BØGER

KONGERNES NORDSJÆLLAND

Bogen "Historien om Kongernes Nordsjælland" beskriver historien i det område, der kommer til at udgøre nationalparken "Kongernes Nordsjælland". Men historien går ud over den planlagte nationalpark - fra Kronborg i øst til Jægerspris i vest, fra Gilleleje i nord til Mølleåens søer i syd.

Det er historien fra dengang, isen dækkede Nordsjælland. Men også om oldtidens stendysser og bronzealderhøje. Det handler om middelalderens borge, der i dag er ruiner - Gurre, Søborg, Asserbo, Dronningholm og Bastrup. Og om barokkens og renæssancens slotte - Kronborg, Fredensborg, Frederiksborg og det "udstødte" Hirschholm. Hertil kommer Jægerspris med den legendariske Hjortepeter, hvis klokke endte i Frederiksværk.

Esrum kloster, Æbelholt kloster og andre klostre finder du her. Der er fortællinger om trolde, nisser samt havfruen og hendes kvæg, som startede den altødelæggende sandstorm ved Kattegat.

Arresøegnens historie er naturligvis med i bogen.

I Halsnæs støder vi på Frederiksværks kanoner. Vi læser om Røde Ran. Om nisserne under Karlsstenen ved Grønnæssegård. Her læser vi om orkanen, der gjorde et smerteligt indhug i fiskerkuttere og deres mandskab. Og om storbranden der forvandlede halvdelen af Kignæs til en rygende askehob. Der er også om Frederiksværkbanen, Knud Rasmussens Hus samt en række kirker.

Fiskerlejer og fyrtårne ved Kattegat har deres særprægede historie. Det samme gælder de pramdragere og kulsviere, som sled ved havet og i skovene for at skaffe brændsel til slottene og rigmændene i hovedstaden.

Russiske krigsfanger opholdt sig i Horserødlejren under 1. verdenskrig.

I Jægerspris Nordskov vokser den tusindårige Kongeeg. I Grib skov drev kongerne parforcejagt, mens krybskytten Tom Omgang narrede skovfogeden og røverkællingen Mor Gribs sønner overfaldt uskyldige mennesker. Herinde satte frihedskæmpere livet på spil under den tyske besættelse. Jernbaner, landeveje og kongeveje blev efterhånden en del af Kongernes Nordsjælland.

Alt dette og meget mere kan du læse om i "Historien om Kongernes Nordsjælland".

Bogen er skrevet af Henning Mogensen, der tidligere har skrevet: "Historien om en sø – Arresøen" og "Historien rundt om Arresø".

Den er på 381 sider og rigt illustreret af Hans Jakob Aagaard. Kan købes i boghandelen for 299 kr.

Medlemmer af Frederiksværkegnens Historiske Forening kan dog købe den for 250 kr. af forfatteren ved bestilling på email: **hist.konger@forum**. Kan leveres uden ekstra omkostninger på din bopæl, hvis du bor i Halsnæs kommune.

Jørgen Tved har skrevet en lille bog om frihedskæmperen Tonny Hansen fra Hillerød eller, som han blev kaldt Murer-Tonny.Vi bringer her en anmeldelse af bogen, skrevet af Niels Rosendal Jensen, der er lektor ved Århus Universitet. Anmeldelse har også været bragt i Frederiksborg Amts Avis. Jørgen Tved leverer i denne lille bog på 31 sider en spændende, medrivende, velskrevet og ikke mindst let tilgængelig fortælling om Murer-Tonny.

Historien formes over det kendte skelet: fra barndom over ungdom til voksenliv. En i det store hele en ferm fortælling om en aktiv fagforeningsmand og kommunist, der i tide indså faren fra syd og engagerede sig i kampen for Danmarks frihed.

Murer-Tonny måtte betale en høj pris for sitr engagement. Dels døde en af hans gode venner i den spanske borgerkrig. Dels måtte han selv igennem tortur hos Gestapo efterfulgt af en tur på enkeltbillet til Neuengamme. Han undslap helvedet i tide, men bar siden på følgerne af opholdet. Hjemvendt fra Neuengamme kastede han sig ind i kampen for friheden og fungerede i en lang periode som formand for DKP i Hillerød og som selvstændig murermester, indtil fortiden indhentede ham.

Det er en ganske god og lærerig fortælling Jørgen Tved har lagt skrivestil til. Den passer alle os, der kender besættelsestidens historie. Det, der kunne savnes i forhold til yngre generationer, er ganske ligetil. Råder man ikke over en bred viden om besættelsen og DKP's virksomhed, sidder man tilbage uden tilstrækkelig forståelse. Det er en mangel, hvis man tænker sig læsere, der ikke har omfattende kendskab til besættelsen.

Endvidere en lille pedantisk betragtning: Ærgerligt, at teksten ikke er korrekturlæst, og at der på side 15 er en misvisende illustration.

Jørgen Tved: En frihedskæmper historie. DKP Nordsjælland: Eks-Skolens Trykkeri ApS. Pris 30 kr.

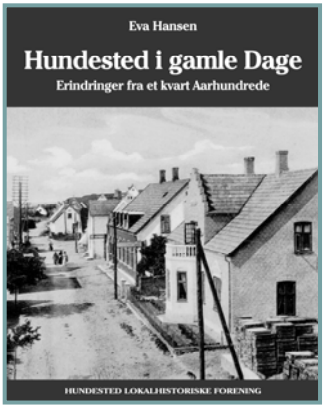

Murer-Tonny 1994

Stræde i Hillerød opkaldt efter Murer-Tonny

HUNDESTED I GAMLE DAGE

Eva Hansens bog om hendes erindringer fra et kvart århundrede, som Hundested lokalhistoriske Forening udgav helt tilbage i 1998, har længe været udsolgt. Derfor er det med stor glæde, at foreningen nu kan præsentere et nyt oplag af bogen. Der er foretaget nogle enkelte ændringer i forhold til den første udgave, fx er et billede, som vi fejlagtigt troede stammede fra Hundested, erstattet med et korrekt billede. Bogen er rigt illustreret med billeder fra det gamle Hundested. Eva-bogen kan købes på Hundested lokalhistoriske Arkiv Nørregade 7, Hundested, tlf.7981010. Eva-bogen har fået meget flot omtale i Frederiksborg Amts Avis, 5. jan. 10 og Frederiksværk Ugeblad/Halsnæs Posten, 19. jan. 10.

MINDE REGISTRANTEN

Ved hjælp fra vore medlemmer er vi blevet gjort bekend med endnu to mindesten. Ud for Odd Fellow Logen på Sandskårsvej 4 er rejst en lille obelisk for Classen. Og midt i St. Havelse By er rejst en sten til minde og genforeningen af den nordlige del af Sønder-Jylland med Danmark i 1920. Stenen er kun ca. ½ m. høj og vind og vejr har gjort, at det kan være vanskeligt at tyde teksten. Stenens højde skal måske stå i et fornuftigt forhold til St. Havelses størrelse? Vi hører meget gerne om andre mindesmærker, der i kommunen er rejst for begivenheder eller for personer.

FORENINGSARRANGEMENTER

Onsdag den 19. januar, kl. 19:30

Danmark i 1950'erne ved Historiker Iben Viuff

"En ørken af kedsomhed" – denne noget triste betegnelse er blevet brugt om Danmark i 1950erne, men intet kunne være mere forkert. Mågestellet & Tupperware, Elvis Presley & Nina og Frederik, Far til fire & Det gamle Guld, alt dette og meget mere er 1950ernes Danmark. Med afsæt i en lang række billeder, tekster, musik og film fortælles i foredraget om danskernes hverdag og kulturliv i 1950erne samt give et udblik til den store verden.

Onsdag 16. februar, kl. 19:30

Frederiksværk – fortiden i billeder 1880 -1920 ved Museumsinspektør Søren la Cour Jensen

I Industrimuseets billedarkiv opbevares spændende materiale. Gennem en række mindre kendte historiske motiver fortælles fra Frederiksværks fortid. Bl.a. de gamle glaspladenegativer der viser familien Heegaards klunkehjem i Palæet og etableringen af den kunstige halvø i fjorden, hvor Det Danske Stålvalseværk skulle opføres.

Onsdag 16. marts, kl. 19:30

Forhistorien på Halsnæs - Nyere udgravninger ved Museumsinspektør Esben Aarsleff

Udgravninger forskellige steder på Halsnæs har afdækket fund fra den yngre stenalder og frem til middelalderen. Foredraget vil præsentere fundene, samt sætte dem i perspektiv i forhold til den kommende tur, hvor vi skal se på lokaliteter fra jernalder, vikingetid og middelalder.

MUSEER OG ARKIVER

Industrimuseet Frederiks Værk Administration,
Torvet 18-20, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 06 05
Åbningstid: tir. - fre. kl. 10-14
Hjemmeside: www.indmus.dk

Arsenalet
Lukket indtil videre.

Projektilmagasinet
Er under renovering.

Krudtværket
Åbningssæson: 29. maj - 31. aug.
og uge 42 Kl. 11-16 (mandag lukket)

Knud Rasmussen Hus
Åbningssæson: 1. apr. - 24. okt.
og uge 42 Kl. 11-16 (mandag lukket)

Hundested Lokalhistoriske Arkiv
Åbningstid: man. kl. 10-12 og ons. kl. 16.30 -17.30

Frederiksværk Brandmuseum
Åbningstid: Lørdag kl. 11-13 (eller efter aftale)

SPONSORER

Folkebibliotekerne Halsnæs
Torvet 41, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 78 41 00

Danske Bank
Nørregade 6, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 76 70 00

Arresødal Privathospital A/S
Arresødalvej 100, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 78 19 00

Det Classenske Fideicommis
Tromnæs Alleen 2F, 4800 Nykøbing F.
tlf. 54 44 70 29

Skolebiblioteket Enghaveskolen
Skolevej 1, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 15 66

Knudsen Plast A/S
Industrivej 21, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 76 01 01

Hans Holger Cykler
Vinderød Skov 3, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 23 23

DanSteel A/S
Havnevej 33, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 03 33

Bog og Idé - Frederiksværk
Nordcentret, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 52 40 01

Nordea Bank - Frederiksværk
Torvet 37, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 24 11

Vejby – Tibirke Selskabet
v/ Chr. Friis
Postbox 21, 3220 Tisvildeleje

Industrimuseet Frederiks Værk
Torvet 18-20, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 06 05